BLA

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ παραφρασθεῖσα

ὑπὸ

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Α. ΒΛΑΣΤΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩ. ΒΛΑΧΟΓ...
654
ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΒΗΧΑΣ
ΕΦΟΡ. ΕΞΗΓΗΤΗΣ

ΕΝ ΜΑΣΣΑΛΙᾼ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΚΑΫΕΡΟΥ ΚΑΙ Σιας
Ἐν ὁδῷ Ἁγίου Φεῤῥεόλ, 57

1874

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
654
ΙΩ. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ

Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ γενικὴ ἱστορία ἐστὶν ἡ ἱστορία τῆς ἐλευθερίας· ὁ δέ κύκλος τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, καίτοι συχνά μεταβαλλόμενος, οὐχ ἧττον ἀείποτε ὑπείκει ὡρισμένοις νόμοις, καὶ τ'αὐτά αἴτια παράγουσι τ'αὐτά ἀποτελέσματα. Πρός δέ τούτοις, ἡ ἱστορία διδάσκει ὅτι τά ἔθνη ἀναγεννῶνται ἐκ τοῦ ἐλαχίστου σπέρματος ὁσάκις διατηρῶσι τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν γλῶσσαν, τὴν μνήμην τῶν παρελθόντων κατορθωμάτων καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἰδίως πίστιν, ἥτις μόνη ἀρκεῖ ὅπως γονιμοποίηση τὰ πάντα. Οὐδόλως ὅθεν παραδεχόμεθα ὅτι τὰ ἔθνη ὑφίστανται τό πεπρωμένον αὐτοῖς, καὶ ὀυ γεννῶσι τὴν τύχην αὐτῶν, — ὅτι ἀνωτέρα δύναμις ἄγει αὐτά ὅπου ἄν βούληται· τό εὐσεβὲς τοῦτο ἀξίωμα καθίσταται ἐκνευρίζουσα καὶ κακοήθης πίστις εἰς τὴν εἱμαρ-

μένην, διότι πῶς δυνατόν ἐστί ν' ἀφεθῇ ὁ κόσμος εἰς τὴν ἄστατον τυραννίαν τῆς τύχης; πῶς δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὸ ἀνθρώπινον γένος ὡς παίγνιον καὶ λείαν τυφλῶν περιστάσεων;

Δυστυχῶς ἡ καθ' ἡμᾶς γενεὰ ὁλοσχερῶς ἐπελάθετο τῶν τοιούτων κοινωνικῶν βάσεων, καὶ παρατηροῦμεν μάλιστα ἔν τε τῇ Γαλλίᾳ καὶ τῇ πατρίδι Ἑλλάδι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοιαύτην σπάνιν ἀνεξαρτήτων καὶ ἀκραιφνῶν χαρακτήρων, ἐχόντων τὴν συναίσθησιν τοῦ ἀληθοῦς καθήκοντος, καὶ θυσιαζόντων προθύμως τὴν φιλαυτίαν εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἀπερίσπαστον μέριμναν, ὥστε λυσιτελὲς ἐθεώρησα νὰ ἐπιχειρήσω τὴν παράφρασιν πονήματος ἑνὸς τῶν διασημοτέρων τῆς Ἰταλίας πολιτῶν, — τὸ περὶ τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναμορφώσεως τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους πραγματευόμενον. Ὁμολογητέον δὲ ὅτι ἡ συναίσθησις τοῦ πατριωτισμοῦ, ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς ἠθικῆς ἐξέλιπον, ὡς μὴ ὤφελε, τὰς ἀνωτέρας τῆς κοινωνίας τάξεις· ὅθεν κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἰδίως ἐποχὴν συμβιβαστικῆς κριτικῆς, ἰδιοτελείας, φιλαρχίας, καὶ χαμερπῶν συνδυασμῶν, ἕκαστος ὀφείλει ἀνερευνᾷν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀντιδρᾷν παντὶ τρόπῳ καὶ παντὶ σθένει κατὰ τόσον ὀλεθρίων ἀρχῶν.

Οἱ παλινῳδοῦντες δύνανται ζητῆσαι παρηγορίαν τινα ἐν θεωρίᾳ ἀρκούντως κοινῇ καὶ τετριμμένῃ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, — ὅτι αἱ ἀποστασίαι συνέπεια εἰσὶν ἐμβριθοῦς σκέψεως καὶ μεγαλονοΐας, — ὅτι ἡ πολιτικὴ τιμή ἐστί κρίσις τῆς νεαρᾶς ἡλικίας, καὶ ὁ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρως εἶδός τι ἀσθενείας

κατὰ τὴν μεταβατικὴν ἡλικίαν, θεραπευομένης ἅμα ὡς ὡριμάσωσιν αἱ φρένες. Ἴσως δύνανται οἱ παρόμοια φρονοῦντες νὰ εὕρωσι τό σημεῖον τῆς αὐτῶν ὑπεροχῆς ἐν τῇ ἀστασίᾳ ἧς συμμετέχει τό πλῆθος, καὶ ἥτις πάντοτε ἐθεωρήθη ὡς ὁ ἔλεγχος τῆς ταπεινότητος καὶ τοῦ ἐξευτελισμοῦ· ἀλλ' ὁσαδήποτε καὶ ἂν ὦσι τά δικαιολογήματα ἅ ἐφευρίσκουσιν ἵνα φενακίζωσιν αὐτοί ἑαυτούς, θέλουσι μόνον ἐξελεγχθῆ ὑπὸ τῆς ἰδίας φαυλότητος καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιμαρτυρίας τῆς καταισχύνης αὐτῶν. Ἔχω κἀγὼ τοὺς ἥρωας μου, τὰ εἴδωλά μου: Καλοῦνται Θρησκεία καὶ Ἐλευθερία.

Ἔγραφον ἐν Evian, μηνί Ἰουνίῳ.

Σ. Α. Β.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Α[1]

Η Γαλλία άναντιρρήτως χρήζει ήθικῆς άναμορφώσεως, έπειδή έθνος, όπερ κατά τό 1871, είδε μετ' άπαθοῦς καὶ άδιαφόρου όμματος τὸν διαμελισμὸν τοῦ έδάφους του, εὐθὺς δ' έπειτα κατήντησε ν' άνεχθῆ βανδαλικὰς πράξεις μεταβαλούσας τὴν άγνότητα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος εἰς όργια τυφλῆς έκδικήσεως, μίσους καὶ κτηνώδους καταστροφῆς, — έθνος λαβὸν ὡς ἴνδαλμα τὴν λατρείαν τῆς ὕλης καὶ τὸν κορεσμὸν τῶν παθῶν, φαίνεταί μοι έντελῶς άπολωλὸς, έκτὸς μόνον έὰν έκ συμφώνου γίνῃ έκτακτος καὶ γενικὴ άπόπειρα ἵνα έπανέλθῃ εἰς τὴν ὑψηλὴν σφαῖραν τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων, εἰς τό σέβας τοῦ ἰδεώδους, εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως! Τὴν ὠφελιμωτάτην ταύτην ὤθησιν, τὴν γενναίαν ταύτην άρχὴν, όφείλουσι νὰ δώσωσιν οἱ έκλεκτοί νόες τοῦ έθνους· τό χρέος τοῦτο άνήκει πρὸ πάντων εἰς τοὺς

(1) Τὸ πόνημα τοῦτο ἐστι τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Μάτζίνη (Giuseppe Mazzini), περατωθὲν τῇ 3 Μαρτίου 1872, ἤτοι 8 ἡμέρας πρὸ τῆς ἀποβιώσεώς του· ἐστὶ δε ἡ κριτικὴ συγγράμματος τοῦ E. Renan, ἐπιγραφομένου: La Réforme Intellectuelle et Morale de la France.

συγγραφεῖς τοὺς δυναμένους νὰ νοήσωσι τό μέγεθος καὶ τὰ αἴτια τοῦ κακοῦ καὶ νὰ ἐφεύρωσι τα κατάλληλα φάρμακα πρὸς θεραπείαν, συνῳδὰ πρὸς τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν τοῦ τόπου καὶ τὴν σημερινὴν τάσιν τῆς Εὐρώπης. Ἀτυχῶς ἡ ἀκηδία, καί, οὕτως εἰπεῖν, ἡ ἀποχώρησις τῶν ἐξόχων συγγραφέων τῆς Γαλλίας κατήντησε γενικὴ κατ' αὐτὰ τὰ ἔτη, καὶ τοῦτο θετικὸν καὶ σπουδαιότατον σημεῖον παρακμῆς. Ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐνεργητικότητος, παράδοξόν ἐστι συνάμα καὶ λυπηρὸν τὸ νὰ βλέπῃ τις ἄνδρας οἷοι οἱ L. Blanc, Ed. Quinet, Schœlcher, Arago, Gambetta, καὶ πολλοὶ ἄλλοι, μένοντας ἀπαθεῖς θεατὰς τῆς Παρισιανῆς ἐπαναστάσεως, ἐνῷ διὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς καὶ ἐπεμβάσεως αὐτῶν ἠδύναντο νὰ ὁδηγήσωσι πρὸς εὐγενέστερον σκοπὸν τὸν λαόν· ἔτι δέ ἀμφιῤῥεπεῖς μεταξὺ Ἐθνοσυνελεύσεως, ἧς οὐδόλως συμμερίζονται τάς ἰδέας καὶ τὰς ἀρχάς, καὶ κινήματος ὅπερ, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἀνικάνων καὶ ἐλεεινῶν ὑλιστῶν, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ λήξῃ οἰκτρῶς, ὡς καὶ ἐγένετο. Ἐν τῇ διανοητικῇ σφαίρᾳ οἱ ὑψηλότεροι νόες μένουσιν ἄφωνοι καὶ ἀπηυδηκότες, ὡς ὁ Guizot, ἢ ἐπιμένουσιν ἐναντίον πάντων ἐπαινοῦντες τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν παντοδυναμίαν τῆς Γαλλίας, ὡς ὁ V. Hugo· ἄλλοι δὲ ζητοῦσι τὴν θεραπείαν τῶν παρόντων δεινῶν εἰς τὴν παλινόρθωσιν τοῦ παρελθόντος, ὡς ὁ Renan· ἐν τούτοις, οὐδεὶς ἔχει τό θάῤῥος νὰ κηρύξῃ δημοσίᾳ τὰ πλημμελήματα καὶ τὰς πλάνας, — αἴτια τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως, — οὐδεὶς τολμᾷ, οὐχὶ ἐπὶ φατριαστικῷ σκοπῷ, ἀλλ' ἐλπίζων ἐπὶ αἰσιωτέρῳ μέλλοντι, νὰ διδάξῃ καὶ ἐνδείξῃ εἰς τὸν Γαλλικὸν λαὸν ὅτι ἐν τῇ λήθῃ παρελθόντος πολλάκις ἐνδόξου ἀλλά συχνότερον μιαροῦ, θέλει εὕρειν νέαν ἰσχὺν καὶ εὔκλειαν. — Τοιοῦτο θάῤῥος ἔσχεν ὁ Δάντης, αὐτὴν τὴν ὑπηρεσίαν παρέσχε τῇ πατρίδι αὐτοῦ

Ἰταλίᾳ. — Ἡ φυσικὴ καὶ ἁπανταχοῦ παραδεδεγμένη συνήθεια, πρὸ πάντων δ' ἐν Γαλλίᾳ, τοῦ ζητεῖν πάντοτε ἐν ταῖς δυσπραγίαις ὡς ἀποπομπαῖον τράγον ἄτομόν τι ἢ ὁμάδα ἀτόμων ἵν' ἀποκαταστηθῶσιν ὑπεύθυνα τῶν πταισμάτων καὶ τῶν δυστυχιῶν ὁλοκλήρου ἔθνους, ἀληθῶς ἐστὶν οἰκτροτάτη, διότι ὠθεῖ τὸ ἔθνος πρὸς τὴν κολακείαν καὶ τὴν ἀδράνειαν.

Ὁ Ναπολέων, καὶ μετέπειτα ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ, — ἐλεεινὴ τοῦ πρώτου παρῳδία, — τό τυφλὸν σέβας πρὸς παρελθὸν ἐντελῶς τετελεσμένον τῶν ὀπαδῶν τῶν Βουρβόνων, ἡ ἀμβλυωπία καὶ ὁ ἐγωϊσμὸς τοῦ Λοδοβίκου Φιλίππου, ταῦτά εἰσι συμβεβηκότα εἴτε χυδαῖα εἴτε ἡρωϊκὰ ἐν τῇ Γαλλικῇ ἱστορίᾳ, καὶ οὐκ εἰσιν αἴτια ἀλλ' ἀποτελέσματα· δὲν ἐπιχειρῶ νὰ μετριάσω τ' ἁμαρτήματα τῶν ἀτόμων, οὔτε νὰ ἐλαττώσω τὴν μεγίστην καὶ τρομερὰν εὐθύνην ἐκείνων, οἵτινες πρὸς ἴδιον ὄφελος καρποῦνται τὰ πάθη καὶ τὰς κακίας ὁλοκλήρου λαοῦ. ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ εὑρίσκεται βαθυτέρα, καὶ ὁ πειρασμὸς εἰσέρχεται διὰ ῥήγματος ἤδη ἑτοίμου. Ὅτε ἔθνος ἀλλάσσει βασιλέα ἢ πολίτευμα καθ' ἑκάστην δεκαπενταετίαν ἢ εἰκοσαετίαν, ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ 80. ἐτῶν, ὅτε μὲν βαδίζον βήματα πρὸς τὰ πρόσω, ὅτε δὲ δοκιμάζον μεγίστας καταπτώσεις χωρὶς νὰ δύνηται νὰ ἐξέλθῃ αὐτοῦ τοῦ ὀλεθριωτάτου κύκλου, ἀείποτε ἐπιζητοῦν τὴν πρόοδον, οὐχ ἧττον δὲ ἀνίκανον νὰ προοδεύσῃ κἂν βῆμα, τοῦτο τρανῶς δεικνύει ὅτι τό κακὸν ἤγγισε τὰς ζωτικὰς αὐτοῦ δυνάμεις· ἀνάγκη πᾶσα ὅθεν νὰ ἐξιχνιάσῃ τις ὁποῖον τοῦτό ἐστι, νὰ τὸ ὁρίσῃ, νὰ τὸ προσβάλῃ πρόρριζα ἄνευ δισταγμοῦ, καὶ ἄνευ κρυψινοίας, πλὴν οὐδεμίαν δυστυχῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπόπειραν ἡ Γαλλία μέχρι τοῦδε ἐπεχείρησε.

Δύω μέχρι σήμερον ἐσφαλμέναι ἰδέαι ἐμποδίζουσι, καὶ

ἀπεπλάνησαν τῆς προόδου τό Δημοκρατικὸν κίνημα ἐν τῇ Γαλλίᾳ καὶ τῇ Εὐρώπῃ : α' — ἡ κοινὴ γνώμη, ὅτι ἡ ἀπαρχὴ τοῦ γενικοῦ πολιτισμοῦ ἐστὶν ἡ ἀπαλλοτρίωτος ἀποστολὴ τῆς Γαλλίας, — καὶ β' ἡ τυφλῶς παραδεδεγμένη γνώμη ὑπὸ τοῦ Δημοκρατικοῦ κόμματος ἐν Γαλλίᾳ, ὅτι ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1789 ἤρξατο νέας ἐποχῆς, καὶ ὅτι οὐδὲν ἄλλο λείπεται εἰμὴ νὰ ἐφαρμοσθῶσι πρακτικῶς αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ παραδόσεις τῆς ἐπαναστάσεως· Ἡ δευτέρα αὕτη ἰδέα κυρίως ἐξηγεῖ τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασιν τῆς Γαλλίας, καὶ αὐτὴν θέλομεν σπουδάσειν.

Ἡ κυριωτέρα πολιτικὴ θεωρία αὐτῆς τῆς ἐπαναστάσεώς ἐστιν ἡ θεωρία τῶν δικαιωμάτων· τὸ ἠθικὸν δόγμα, ἐξ οὗ πηγάζει αὕτη, ἐστίν ὁ ὑλισμὸς, ὅστις ὥρισε τὸν βίον ὡς ἰχνηλασίαν τῆς εὐδαιμονίας· ἡ δοξασία αὕτη προὐκάλεσε τὴν ὑπερίσχυσιν τοῦ ἐγώ, καὶ ἡ ἀπόρροια αὐτῆς τῆς θεωρίας καθιέρωσε τὴν προτίμησιν τῶν συμφερόντων, ἀδιάφορον ἐὰν ἐφώτισαν διὰ ζωηρῶν ἀκτίνων τὴν ὁδὸν τοῦ μέλλοντος ἄνδρες ἀποθανόντες προφῆται ἢ μάρτυρες ἄλλων ἰδεῶν, ἄλλων ἀρχῶν· — ἡ βάσις τῆς μεγάλης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοιαύτη ἐστίν.

Ἡ Γαλλία ἰδιοποιήθη τὰς ἰδέας ταύτας ἃς ποσῶς δὲν μετέβαλεν, ὅτε ὁ δεσποτισμὸς διεδέχθη τὴν βίαν καὶ τὰς ὀχλοκρατικὰς ταραχὰς, προσέτι οὐδὲν ἔπραξεν ἵνα φέρῃ μεταῤῥύθμισίν τινα μεθ' ἃς τελευταῖον ὑπέστη καταστροφὰς· αἱ συνέπειαι πρόδηλοι δι' ὄντινα μικρὸν γινώσκει τὴν λογικὴν τῆς ἱστορίας· τά δικαιώματα ἀτόμων ἢ κοινωνικῶν τάξεων ὁσάκις δὲν ἐξαγνίζωνται διὰ παραχωρήσεων καὶ θυσιῶν, οὐδὲ συγκερνῶνται ὑπὸ τῆς κοινῆς πίστεως εἰς ἠθικόν τινα νόμον, θᾶττον ἢ βράδιον εὑρεθήσονται εἰς σύγκρουσιν, καὶ ἅμα ὡς

ἀναφανῶσιν ἀπαιτήσεις ἐναντίαι, μεσολαβήσουσι τα πάθη καὶ τό μῖσος· ἡ ἔλλειψις ἠθικοῦ νόμου ἀνωτέρου τῶν δικαιωμάτων, καὶ εἰς ὃν ἅπαντες νὰ ὑποτάσσωνται ἐπικαλούμενοι αὐτόν, καταντᾷ νὰ φέρῃ ἀνεπαισθήτως τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν πεπραγμένων.

Ἡ ἐπιτυχία τότε ἀποκαθίσταται τό σύμβολον καὶ τό σημεῖον τῆς νομιμότητος· μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ λατρεία τοῦ καθεστῶτος ἐξοστρακίζει τὴν λατρείαν τοῦ ἀπολύτως ἀληθοῦς, καὶ ἡ τάσις αὕτη τοῦ πνεύματος ἀπολήγει εἰς τὴν προσκύνησιν τῆς δυνάμεως· κατὰ συνέπειαν ἐπιδιώκουσι τὴν δύναμιν καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ ἐπικαλούμενοι τὰ ἱερὰ ὀνόματα τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης· τὴν ἐπιδιώκουσι δὲ ὡς τὸ καταλληλότερον μέσον ἐπιτυχίας: Ἡ ὑπεράσπισις τῆς ἐλευθερίας μεταχειρίζεται τὰ ὅπλα τῆς τυραννίας· ἡ ἐπανάστασις ἀντιπροσωπεύεται ὑφ' ἑνὸς Saint-Just καὶ Robespierre, καὶ ὁ τρόμος, γινόμενον σύστημα κυβερνήσεως, ἐγείρεται ὡς ἱερὰ ἀποστολή!

Ὅτε ἡ ἐπανάστασις, ἐκνενευρισμένη ὑπ' αὐτῶν τῶν καταχρήσεών της, τέλος ἐπνίγη ὑπό ῥᾳδιούργου καὶ τυχηροῦ στρατηγοῦ, νέα τάξις πραγμάτων ἀντικατέστησεν αὐτήν· ἀλλ' οἱ λαοί, ἀνατραφέντες ἐν τοιαύταις πολιτικαῖς δοξασίαις, ἔμειναν ἔτι πιστοὶ αὐταῖς καὶ μετὰ τὸν νέον διοργανισμόν· ἡ δύναμις ἐγένετο διοικητικὴ συγκέντρωσις, ὁ πολιτικὸς βίος κατήντησε μονοπώλιον τοῦ κράτους, καὶ ὅστις ἐτόλμησε νὰ ταράξῃ τὴν κοινὴν νάρκην, ἀνηλεῶς ἐτιμωρήθη· τότε ὁ ἐ γ ω ϊ σ μ ό ς βαθύτερον παρεισέφρυσεν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῳ καρδίᾳ συνεπείᾳ τοῦ ψευδοῦς ὁρισμοῦ τοῦ βίου, καθ' ὃν ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἐστὶν ἡ ζήτησις τῆς εὐδαιμονίας. αἱ εὐγενεῖς προτροπαί, αἵτινες ἐν τῇ ζωηρότητι τῆς ἡλικίας ἢ ἐν τῇ ἀκραιφνεῖ

κινήσει ἐπαναστάσεως, προὐκάλουν τὴν ζήτησιν τῆς γενικῆς εὐτυχίας, τῆς ἁρμονίας μεταξὺ τῶν ἰδιωτικῶν συμφερόντων καὶ τῶν τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος, αἱ ὠθήσεις αὗται κατεπνίγησαν, ἐκλείψαντος τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς πίστεως, ὑπὸ τῶν ψυχρῶν λογισμῶν τῆς ἡλικίας ἢ τῆς ὑπάρξεως τῶν καθεστώτων. Ὅσοι δ' ἐπέτυχον ἀδελφίζοντες διά τινα χρόνον σὺν τῷ λαῷ, ἀφοῦ κατώρθωσαν ὅ,τι ἐπεθύμουν, — ἐπιλήσμονες τῶν ὑποσχέσεων, τῶν ὑποχρεώσεων καὶ τῶν κοινῶν συνθηκῶν, — εὐχαριστοῦνται ἀπολαύοντες τῶν κεκτημένων δικαιωμάτων, καὶ ἀφίνοντες πάλιν τὸν ὄχλον ζητοῦντα νὰ κερδήσῃ ἄλλα διὰ παντοίων τρόπων· τὰ ὑλικὰ ὅθεν συμφέροντα καταντῶσι τὸ μόνον μέτρον παντός· πλοῦτος δὲ καὶ δύναμις ἐνώπιον τοῦ ὄχλου σήμερόν εἰσι συνώνυμα τοῦ μεγαλείου. — Ἡ Ἐθνικὴ πολιτικὴ οὐκ ἔστιν ἡ πολιτικὴ ὑποψίας, φθόνου καὶ διαζεύξεως μεταξὺ τῶν πασχόντων καὶ τῶν ἀπολαυόντων τῶν ἀγαθῶν, μεταξὺ τῶν χαιρόντων πλήρη ἐλευθερίαν καὶ ἐκείνων δι' οὓς ἡ ἐλευθερία ἐστὶ λέξις κενὴ σημασίας. Καθόσον ἀφορᾷ τὴν διεθνῆ πολιτικήν, λησμονεῖ πάντα κανόνα δικαιοσύνης, πᾶν αἴσθημα δικαίου· ἐστὶ πολιτικὴ ἐγωϊσμοῦ καὶ ἐπαναστάσεως, ἄλλοτε μὲν ταπεινουμένη, ἄλλοτε δὲ θηρεύουσα τὴν δόξαν πρὸς ζημίαν ἄλλου: τὰ σοφίσματα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ συστήματος ἐξευγενίζουσι τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ ἐγκλήματα, διδάσκουσι τὴν ἀδιαφορίαν ἢ τὴν ἀπαθῆ θεώρησιν, τὴν λατρείαν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐν ταῖς τέχναις, τὴν τυφλὴν ὑπακοὴν ἢ τὴν ἀγρίαν ἀποστασίαν· ἐν τῇ πολιτικῇ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ προβλήματος τῆς οἰκονομικωτέρας παραγωγῆς ἀντὶ τοῦ ἀνθρωπίνου προβλήματος· ἡ τιμωρία ἕπεται τῷ ἐγκλήματι μᾶλλον ἢ ἧττον ταχεῖα, μᾶλλον ἢ ἧττον αὐστηρά, πλὴν πάντοτε ἀδυσώ-

πητος καὶ ἀνέκφευκτος. — Ἰδοὺ ὁποία ἡ κατάστασις εἰς ἣν ὑπέπεσεν ἡ Γαλλία ἕνεκα τῆς παραδεδεγμένης θεωρίας τῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς εὐζωΐας ὡς σκοποῦ τοῦ βίου. Ὁ καθαρμὸς, ἤδη ἀρξάμενος, μὴ δυνάμενος νὰ διαῤῥήξῃ τὸν ἀδιέξοδον κύκλον τοῦ παρόντος καὶ νὰ προοδεύσῃ εἰς τὰς νέας τρίβους τοῦ μέλλοντος, νῦν εὑρίσκεται ἐν δευτέρᾳ φάσει πολλῷ σπουδαιοτέρᾳ· θέλει δ' ἔτι μᾶλλον χειροτερεύσειν ἐὰν οἱ μεγάλοι τῆς Γαλλίας νόες, οἱ ἐμπνεόμενοι ὑπὸ ἀτρομήτου καὶ ἀκραιφνοῦς πατριωτισμοῦ, μὴ ἀποφασίσωσιν ἐκ συμφώνου νὰ εἴπωσιν εἰλικρινῶς καὶ καθαρῶς ὅλην τὴν ἀλήθειαν εἰς τοὺς συμπατριώτας αὐτῶν, ἐπειδὴ αὕτη, λεγομένη ὑπό ξένου, προκαλεῖ τὴν ἀντίστασιν, ἐρεθίζουσα τὴν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν, ἥτις ἐπιζῇ τῆς καταστροφῆς.

Ἀντί νὰ χωρίζωνται οἱ συγγραφεῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ, ὅπερ πολλάκις πράττουσιν οἱ Renan, Montégut, καὶ ἄλλοι, ὤφειλον ἅπαντες οἱ Γάλλοι, οἱ ἔχοντες ἐπιῤῥοὴν καὶ ἀληθῆ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην, νὰ ἑνωθῶσι πρὸς τὴν ἐνδελεχῆ διάδοσιν τῆς ἀληθείας. Ἰδοὺ ὅμως ὁποία ἐστὶν ἡ ἀλήθεια : ἡ θεωρία τῶν δικαιωμάτων ἐνδέχεται μὲν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν καταστροφὴν πολιτεύματος πολιτικοῦ εἴτε τυραννικοῦ εἴτε ἐν παρακμῇ, ἀδυνατεῖ ὅμως νὰ συστήσῃ ἐπὶ ἑδραίων βάσεων νέαν κοινωνίαν· τὸ δόγμα τῆς κυριαρχίας τοῦ ἐγὼ οὐδὲν ἄλλο ἱδρύει ἢ τὸν δεσποτισμὸν ἢ τὴν ἀναρχίαν· ἡ ἐλευθερία ἐστί τό μέσον δι' οὗ φθάνομεν εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁ σκοπὸς· ἡ ἰσότης ἐν τῇ ἀληθεῖ σημασίᾳ τῆς λέξεως ἐστίν ἀνόητος ἄρνησις τῶν νόμων τῆς φύσεως, καὶ ἂν ἐφικτὴ ἦτον ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς, ἤθελεν ἄγειν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐντελῆ ἀπάθειαν· τό μυστήριον ἁρμονικῶς κοινωνικοῦ συστήματος δὲν δύναται νὰ πηγάσῃ οὔτε ἐκ τῆς βουλήσεως ἑνός ἀτόμου,

οὔτε ἐκ τῆς ψήφου ὀλιγαρχικοῦ σώματος εἴτε ἅπαντος τοῦ λαοῦ, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ψῆφος στηρίζηται ἐπὶ τῇ προγενεστέρᾳ παραδοχῇ ἠθικῆς τινός βάσεως, — συνᾳδούσης πρὸς τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἱστορικὰς παραδόσεις τοῦ ἔθνους, καὶ συγχωνευούσης αὐτὰς τῇ συναισθήσει τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως, ὅπως οὕτω, τρόπον τινὰ, γένηται ἡ ψυχὴ μιᾶς ἐποχῆς. Ὁ λαός οὔκ ἐστιν ἰδεῶδες πλάσμα, ἐστί τό σύνολον τῶν ἀτόμων καὶ τῶν τάξεων συνηνωμένων πρὸς σχηματισμὸν ἔθνους, ἀλλ' ἐμπνεομένων ὑπὸ τῆς αὐτῆς θρησκείας, πιστῶν εἰς κοινὰς συναλλαγὰς, καὶ ἐπιδιωκόντων ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπόν· ὁ δὲ σκοπὸς οὗτος ἐστίν ὁ ἀληθὴς κυρίαρχος.

Ἡ ἐπανάστασις θεωρεῖται ἱερὰ καὶ δικαία ὅταν προκαλῆται ἐν ὀνόματι τῆς προόδου, καὶ ὅταν δύνηται νὰ ἐπιφέρῃ μεταρρυθμίσεις ἠθικὰς, νοητικὰς καὶ ὑλικὰς δι' ἅπαν τὸ ἔθνος· αἱ ἐνεργούμεναι ἐπαναστάσεις ὑπὲρ τῆς ἀποκλειστικῆς ὑπεροχῆς μιᾶς μόνης μερίδος τοῦ ἔθνους ἐπὶ τῶν λοιπῶν οὔκ ἐστιν ἄλλο εἰμὴ ἀνταρσία πάντοτε ἐπικίνδυνος καὶ ἄκαρπος.

Πᾶσα ἀληθὴς ἐπανάστασις πρέπει ἐν πρώτοις νὰ προτείνῃ νέον πρόβλημα τελειοτέρας ἐκπαιδεύσεως πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ παλαιοῦ· πᾶσα ὄντως ἐθνικὴ κυβέρνησίς ἐστιν ὁ νοῦς, τό γνήσιον αἴσθημα τοῦ λαοῦ, προσπαθοῦσα νὰ εἰσαγάγῃ ἐν τῇ πράξει αὐτὴν τὴν νέαν ἀρχὴν ἐκπαιδεύσεως· Πρόκειται νὰ διοργανωθῇ τοιουτοτρόπως ἡ πολιτεία, ὥστε νὰ ᾖ συνάμα ὑπεύθυνος καὶ ἱκανὴ νὰ διερμηνεύῃ πιστῶς τὰς ἀρχὰς ταύτας, χωρὶς νὰ ἔχῃ συμφέρον ἢ δύναμιν νὰ διαφθείρῃ αὐτὰς. πᾶσαι αἱ περὶ πολιτείας θεωρίαι αἱ στηριζόμεναι ἐπὶ δυσπιστίᾳ, ὑποψίαις, ἀντιστάσει καὶ ἀνταγωνισμῷ μεταξύ κυβερνώντων καὶ κυβερνωμένων, χαρακτηρίζουσι τὰς μεταβατικὰς περιόδους· ἐστὶν εὐγενὴς καὶ πρόσκαιρος διαμαρτύρησις κατ' ἐκρύθμου

καὶ συστηματικῆς καταστάσεως, ἀλλ' ἀδυνατοῦσι νὰ παράσχωσι μόνιμόν τι καὶ νὰ ὠθήσωσι τὸ ἔθνος πρὸς τὰ κρέιττω σπουδαίως καὶ ἐνεργῶς.

Ἡ ἀρχὴ ἱερά ἐστιν οὐχὶ ὅταν τυγχάνῃ οὖσα πτῶμα νεκρᾶς ἀρχῆς ἢ ψεῦδος, ἀλλ' ὅταν μετέχῃ τῆς ἰσχύος, καὶ τῆς ἀναγκαίας ἱκανότητος πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς ταύτης, τοὐτέστι τοῦ ἀντιπροσωπεύειν καὶ ἀναπτύσσειν τὰ ἠθικὰ στοιχεῖα τῆς ἐποχῆς. Τὸ αἰώνιον τῆς ἀνθρωπότητος πρόβλημά ἐστιν οὐχί τό καταστρέφειν τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ τὸ ἀντικαθιστάναι τὴν νόμιμον ἐξουσίαν ἀντὶ τῆς κιβδήλου· οὐδὲν ἀνατρέπεται, οὐδὲν δημιουργεῖται, ἀλλὰ τὸ πᾶν μεταβάλλεται ἀναλόγως τῆς ἠθικῆς καὶ νοητικῆς ἡμῶν ἀναπτύξεως εἰς ἣν ἐφθάσαμεν ἢ δυνάμεθα νὰ φθάσωμεν.

Ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ οἰκογένεια, ἡ κοινωνία, ἡ ἐλευθερία, ἡ κτῆσις, ἡ θρησκεία εἰσὶν αἰώνια στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὅθεν δὲν πρέπει τις νὰ τὰ διαχωρίζῃ· ἑκάστη ὅμως ἐποχὴ κέκτηται τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον νὰ μεταποιῇ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν, ἀναλόγως τοῦ πνεύματος τοῦ αἰῶνος, τῶν προόδων τῆς ἐπιστήμης, τῶν νέων νόμων τῶν κοινωνικῶν καὶ διεθνῶν σχέσεων, κλπ., διὸ ἡ δημοκρατία, ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδεῶν ἐμφορουμένη, ὀφείλει ν' ἀποταχθῇ τοῦ συστήματος τῶν ἀρνήσεων. Κατάλληλοι καὶ λυσιτελεῖς ὅτε ἐπρόκειτο νὰ διαῤῥηχθῇ ἡ ἅλυσις, ἡ συνδέουσα τὴν ἀνθρωπότητα μετὰ τοῦ παρελθόντος, ἐπιβλαβεῖς καθίστανται σήμερον ὅτε πολεμοῦμεν ἵνα κατακτήσωμεν τὸ μέλλον. — Ἐὰν ἡ δημοκρατία δὲν ἐγκαταλείψῃ αὐτὴν τὴν ὁδὸν, καταδικάζει αὐτὴ ἑαυτὴν εἰς θάνατον, — ὡς πᾶσα ἀντιτυπία, — ἐν ἀναρχίᾳ καὶ ἀνικανότητι. — Ὁ βίος ἡμῶν οὐκ ἔστι πρὸς ζήτησιν τῆς εὐδαιμονίας, — εὐδαιμονίας ἀδυνάτου καὶ ἀνυπάρκτου ἐν τῷ κόσμῳ

τούτῳ· — ὁ βίος ἐδόθη ὡς ἀποστολὴ, ἄλλως, οὔτε ἀξίαν οὔτε ἔννοιαν ἔχει· ὁ βίος δὲν ἀνήκει ἡμῖν, ἀνήκει τῷ θεῷ, διὸ ἔχει προορισμὸν καὶ νόμον· τὸ ἀνακαλῦψαι τὸν νόμον τοῦτον, εὑρεῖν τὸν προορισμὸν καὶ συνεπῶς ἐφαρμόσαι τὰς διανοίας καὶ τὰς πράξεις ἡμῶν, τοιοῦτό ἐστι τὸ ἡμέτερον ἔργον. — Πρῶτον πρέπει νὰ προηγῆται ἡ ἱερὰ ῥήτρα τοῦ καθήκοντος· ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἄλλο φυσικὸν δικαίωμα εἰμὴ νὰ « προ- « σπαθῇ ἵν' ἀπαλλαγῇ παντὸς κωλύματος, ὅπως ἐλευθέρως « ἐκπληροῖ πάντα τὰ καθήκοντα. » — Πάντα τα λοιπὰ δικαιώματα ἀπόῤῥοιαί εἰσι τῶν ἡμετέρων πράξεων καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος· ἡ ὑλικὴ κτῆσις, ὡς καὶ ἡ νοητική, εἰσι μέσα ἐπιτεύξεως, ὄργανον δι' οὗ ἐκτελοῦμεν τὸν ἡμέτερον σκοπὸν, τὸν ἡμέτερον προορισμὸν· εἰσί δὲ σεβασταὶ μόνον ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἐὰν τὰς θεωρῶμεν ὡς προορισμὸν τοῦ ἡμετέρου βίου, ἴσως κατορθώσωμεν νὰ μεταφέρωμεν τὸν ἐγωϊσμὸν ἀπὸ μιᾶς κοινωνικῆς τάξεως εἰς ἄλλην, οὐδέποτε ὅμως θέλομεν κατορθώσειν ὅπως ὁ ἐγωϊσμός θυσιασθῇ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ, οἱοσδήποτε καὶ ἂν ᾖ ὁ νόμος, οἱοσδήποτε καὶ ἂν ᾖ ὁ ἡμέτερος προορισμός, — καὶ ἀπό ἐποχῆς εἰς ἐποχὴν ἀποκαλύπτεται ἡμῖν ἐναργέστερον, ὅτι οὐκ ἐστὶ δυνατὸν νὰ προοδεύσωμεν οὔτε εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ πρώτου, οὔτε εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ δευτέρου χωρὶς νὰ μεταχειρισθῶμεν ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς ἀνθρωπότητος· ὅθεν ἡ στενὴ κοινωνία καὶ ἕνωσις μετὰ τῶν ὁμοίων ἐστὶν ἓν τῶν πρωτίστων καθηκόντων ἡμῶν· ἕκαστος ζῇ οὐχὶ δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ δι' ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ βαδίσωμεν ἀτομικῶς οὐδὲ βῆμα πρὸς τὰ πρόσω ἄνευ τῆς γενικῆς προόδου. Ἡ ὑπερτάτη τῶν ἀρετῶν ἐστὶν ἡ θυσία καὶ ἡ αὐταπάρνησις, καὶ συνίσταται εἰς τὸ σκέπτεσθαι, τὸ ἐνεργεῖν,

καὶ ἂν ἡ χρεία τό καλέσῃ, τό ὑπομένειν οὐχί δι' ἡμᾶς αὐτούς, ἀλλὰ χάριν ἄλλων, ἵνα ὑπερισχύσῃ τὸ ἀγαθὸν ἐπὶ τοῦ κακοῦ. Οἱ ὅροι τοῦ προβλήματος μένουσιν οἱ αὐτοί, — ἐπιτελεῖν τὴν εὐτυχίαν ἁπάντων σήμερον ὡς καὶ πρότερον ἰδοὺ τό ἡμέτερον ἔργον, πλὴν τὸ πνεῦμα οὐκ ἐστι τό αὐτό· ὁ σκοπὸς, δι' ὃν ἐπιχειροῦμεν τό ἔργον τοῦτο, ἤλλαξε, τὸ τέλος ὅπερ θηρεύομέν ἐστι νέον, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς διαφορᾶς ἐπελεύσονται διάφορα ἀποτελέσματα· θέλομεν ἀναπτύξειν τὴν ἀνθρωπότητα ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ τῇ ἀρετῇ καὶ οὐχὶ πλέον ἐν τῷ παρόντι ἀπεχθεῖ ἐγωϊσμῷ, ὅστις ἐστὶν ἡ πληγὴ ἰδίως τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος.

Ἡ Γαλλία ἐπελάθετο τῶν κανόνων τούτων, παρέδωκεν εἰς τὸν κτηνώδη ὑλισμὸν τὰς εὐγενεῖς ῥοπὰς αὐτῆς, ἀντήλλαξε τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἀντὶ κούφης ἐθνικῆς φιλαυτίας, ἐγκαταλείψασα τὸ ἰδεῶδες ἐκεῖνο πρὸς ὃ εἶχεν ἀφιερωμένον ἄκρον σεβασμὸν, καὶ σήμερον ἔτι ἐπιδιώκει τὰς ἡδονάς· εἰς τὰς προτέρας πρὸς τὸ μέλλον ἐπιθυμίας διεδέχθη τυφλὴ καὶ ματαία λατρεία πρὸς ἐπανάστασιν, ἥτις ἁπλῶς ἔθεσε τέρμα εἰς περίοδον τοῦ παρελθόντος· τὴν ἀγάπην πρὸς τἆλλα ἔθνη καὶ τὴν πίστιν εἰς τὴν ἰσότητα ἀντικατέστησεν ὄνειρόν τι γενικῆς ἠθικῆς ὑπεροχῆς· τά τελευταῖα δυστυχήματα δικαίως ὑπέστη. εἰσίν ἡ τιμωρία τῆς ἀπιστίας εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτῆς καὶ εἰς τὰς ὑποσχέσεις, δι' ὧν ἐδελέασε τά ξένα ἔθνη, — τοῦ ζωηροῦ μίσους τοῦ σήμερον διαχωρίζοντος τὰς τάξεις ἀντί τῆς δημοκρατικῆς ἀδελφότητος, — τῆς φαυλότητος καὶ ἐξευτελισμοῦ, ὑποκυψάσης εἰς τὴν β' αὐτοκρατορίαν, καὶ παραδεχθείσης τὸν κατὰ τῆς Γερμανίας πόλεμον. Ὅπως ἐξαγνισθῇ, ὅπως ἀναλάβῃ, ὀφείλει ἡ Γαλλία ν' ἀποτινάξῃ ὁλοτελῶς τὴν περίοδον τῶν τελευταίων 80. ἐτῶν, ὀφείλει ἀφεύκτως νὰ δράμῃ νέον στάδιον.

Β'

Οἱ μοναρχικοὶ συγγραφεῖς τῆς Γαλλίας προσδοκῶσι τὴν παλιγγενεσίαν τῆς πατρίδος ἐκ τῆς ἐπανακάμψεως εἰς τὸ παρελθὸν, ὡς ἂν μὴ ᾖ διὰ παντὸς τετελεσμένον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789. Ἀνατρέχοντες εἰς τοὺς χρόνους τῆς Γαλλικῆς Ἱστορίας, ἐπειδὴ τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα ἔπλασε τὴν ἐγχώριον ἕνωσιν, ἀπολήγουσι συμπεραίνοντες ὅτι ἡ πατρὶς αὐτῶν πρέπει νὰ μένῃ μοναρχικὴ, καὶ ὅτι ἡ ἀπάτη τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο τὸ ν' ἀποκεφαλίσῃ τὴν μοναρχίαν. Ἀναντιῤῥήτως ἀδύνατον ἐκ προοιμίων ν' ἀποκαθιστῶσι μόνιμοι νόμοι, οὔτε μιμήσει ἰδεώδους ἀρχετύπου, ορισθέντος ἀπὸ ξένου ἔθνους, οὔτε τῇ μονήρει θεωρίᾳ ἀτόμου. Εἰς αὐτὴν τὴν ἀπάτην πολλοὶ ὑπέπεσον, καὶ σχεδὸν ἅπαντες οἱ μεταγενέστεροι σοσιαλισταί. Οἱ θεσμοὶ οὐ δημιουργοῦνται, εἰσὶν ἀπόῤῥοιαι αὐτῶν, εἰσὶν ἀποτέλεσμα αἰτιῶν, ἰδίων δυνάμεων ἑκάστου λαοῦ, κοινωνικῆς διοργανώσεως καὶ παλαιῶν ἐθῶν, ἱστορικῶν παραδόσεων, ἀποκαλυπτουσῶν τὸν νόμον τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν· ἀλλ' ἐὰν ἡ σπουδὴ αὕτη τῶν αἰτιῶν, τῶν δυνάμεων, τῶν παραδόσεων δύναται καὶ πρέπει νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ ὅπως

ἀνεύρωμεν τὸ ἀξίωμα ὅπερ ὤφειλε προΐστασθαι τῶν νόμων καὶ τῶν θεσμῶν τοῦ ἔθνους, οὐκ ἰσχύει νὰ μᾶς ἐνδείξῃ τὴν βελτίονα μέθοδον ἵνα ἐξασκήσωμεν αὐτὸ τὸ ἀξίωμα. Ἡ ἀπάτη δὲ, ἀπάτη λίαν παράδοξος δι' ευφυεῖς νόας, ἐστὶν ἀκριβῶς τὸ μὴ διακρίνειν τὸ ἀξίωμα ἀπὸ τῆς μεθόδου τῆς ἐφαρμοζόυσης αὐτό. Ἡ μοναρχία δὲν ἀποτελεῖ ἀξίωμά, ἐστι μέθοδος τοῦ κυβερνᾷν, ὄργανον ἤδη παρελθόντος καιροῦ. Ἡ ἱστορία λαοῦ τρανῶς ἀποκαλύπτει τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἐντολὴν αὐτοῦ· τῇ ἐντολῇ ταύτῃ προσοικειοῦμεν τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τοὺς νόμους· ἀλλὰ πῶς καὶ τίνι τρόπῳ ἡ ἐντολὴ τοῦ λαοῦ ἀποπληρωθήσεται ὑπὸ τῶν ἐθνῶν; τοῦτό ἐστι πρόβλημα μεταβαλλόμενον ἀπὸ ἐποχῆς εἰς ἐποχήν. — Μᾶλλον παντὸς ἄλλου λαοῦ ἡ Ρώμη ἔσχε τὴν ἐντολὴν τοῦ ἐκπολιτεῦσαι τὸν Λατινο-γερμανικὸν Κόσμον, καὶ ἡ ἐντολὴ ἐξεπληρώθη διὰ διαφόρων μέσων: διὰ τοῦ ξίφους τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας κατὰ τὴν μεγάλην Ῥωμαϊκὴν περίοδον, ἔπειτα διὰ τοῦ λόγου τῶν Παπῶν, καὶ τέλος κατὰ τὴν δευτέραν σημαντικὴν περίοδον, διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν Ἰταλικῶν Δημοκρατιῶν.

Ἀξίωμά τι πολλοὺς αἰῶνας διέρχεται μεχρισοῦ, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ὅσην ἐν αὐτῷ ἐμπεριέχει ζωὴν καὶ δύναμιν, μεταδώσῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἐν αὐτῇ ἐνσαρκωθῇ· ἀπ' ἐναντίας τὰ μέσα ἅτινα μεταχειρίζεται, συχνάκις ἀλλάσσουσιν ἀναλόγως τῆς βαθμιαίας τοῦ ἔθνους ἀναπτύξεως. Ἐν μέρει ἀληθινὸν ὅτι ἡ Μοναρχία διὰ τῶν ἀγώνων αὐτῆς κατὰ τοῦ φεουδαλισμοῦ συνετέλεσεν ὅπως φέρῃ τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα ἐν τῇ Γαλλίᾳ, ὥσπερ τοῦτο ἐν Ἀγγλίᾳ κατωρθώθη ὑπὸ τῆς Ἀριστοκρατίας διὰ τῶν διηνεκῶν ἐναντιώσεων αὐτῆς κατὰ τῶν δεσποτικῶν τάσεων τῆς μοναρχίας, καὶ οὕτω συνήργησεν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ χαρακτηριστικοῦ

σημείου τῆς ἐθνικῆς εὐφυΐας. Ἐπίσης ἀληθές ἐστιν ὅτι ἡ Γαλλία ὀφείλει εἰς τὴν φιλοκερδῆ ἑνότητα ἣν τῇ ἔδωκεν ἡ μοναρχία, τὴν μεγάλην τάσιν πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ διοικητικὴν συγκέντρωσιν· ἐξ ἧς καὶ ἡ εὔκολος εὐπείθεια αὐτῆς εἰς πάντα γοητεύοντα τὸν λαὸν διὰ τῆς νίκης ἢ διὰ δυναστικῶν παραδόσεων, ἡ ῥοπὴ τοῦ ἐμφυτεύειν τὴν ἐλευθερίαν διὰ τῆς βίας, τοῦ ἀντικαθιστᾶναι διὰ τῆς δόξης τῶν ὅπλων τὸ ἔργον τῆς ἀγάπης, τῆς ἀδελφότητος· ἐξ αὐτῆς ὡσαύτως ἡ ἀκατάσχετος δίωξις τῆς ἰσότητος, πολλάκις κακῶς ἐννοουμένης. — Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξ ἄλλου παρατηροῦμεν ὅτι ὁ μακρὸς ἀγὼν τῆς ἀριστοκρατίας κατὰ τῆς ἀπολύτου Βασιλικῆς ἐξουσίας ἐγέννησε τὴν τάσιν πρὸς τὴν ἀποκέντρωσιν, τὴν σπουδὴν πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν, ὑπερισχύουσαν πασῶν τῶν ἄλλων, καὶ τὸ σέβας πρὸς τὴν ἀριστοκρατίαν, ἓν ἐκ τῶν ἱστορικῶν στοιχείων τοῦ ἔθνους.

Ἀλλὰ διότι ἡ ἐκπαίδευσις ἔθνους πρῶτον ἐπιστατήθη ὑπό τινος ἐπικρατοῦντος κανόνος, ἕπεται ὅθεν διὰ τοῦτο ὅτι οὗτος πρέπει μέχρι τέλους νὰ ὑπερισχύῃ καὶ κατὰ πάσας τὰς φάσεις τοῦ ἔθνους; τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖά εἰσι λίαν σπουδαῖα ἐν τῷ ἐθνικῷ βίῳ, ἀλλὰ δύναταί τις ποτε ν' ἀρνηθῇ ὅτι τὸ αὐτόματον, ἡ φυσικὴ ῥοπή, ἡ προαίσθησις νέου μέλλοντος οὐχ ὑπάρχουσιν ἐπίσης ἐν τούτῳ τῷ λαῷ; ἡ πλάνη τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως δὲν ἦτον ἡ κατάργησις τῆς Μοναρχίας, ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα τοῦ δημιουργῆσαι Δημοκρατίαν ἐπὶ τῆς θεωρίας τῶν δικαιωμάτων, — ἥτις μεμονωμένη, ἄγει εἱμαρμένως εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν πεπραγμένων, — ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ ἐγὼ ὅπερ θᾶττον ἢ βράδιον καταλήγει εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἰσχυροτέρου ἐγώ, — ἐπὶ τῆς μεθόδου τὰ μάλιστα μοναρχικῆς τῆς συγκετρώσεως, τῆς βίας, τῆς ἀνεπιεικείας, ἐπὶ τοῦ

ἄνω ῥηθέντος ἐσφαλμένου ὁρισμοῦ τοῦ βίου, ὁρισμοῦ δοθέντος ὑπ' ἀνθρώπων τῆς μοναρχίας, ὑπὸ ὑλιστῶν οἵτινες, ἀναιρέσαντες τὴν θεότητα, ἔμελλον νὰ σεβασθῶσι τὴν δύναμιν. — Ὅτε τὸ ἰσχυρότερον τῆς περιόδου ταύτης ἐγώ, ὁ Ναπολέων, ἐφάνη καὶ εἶπε τῇ ἰσχύϊ ἐρειδόμενος, « πρόσπεσόν μοι, » ἡ ἐπανάστασις, κεκμηκυῖα ἀπὸ τῶν ἀκολασιῶν αὐτῆς, προσέπεσε καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ, καὶ ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, ὅσοι ὤμοσαν νὰ ζήσωσι καὶ ν' ἀποθάνωσιν ὡς ἐλεύθεροι ἄνδρες, ἔκλιναν γόνυ ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἐδέχθησαν ἕδρας ἐν τῇ Ακαδημίᾳ ἢ ἐν τῇ Συντηρητικῇ Γερουσίᾳ. Ἐν ταύτῃ τῇ ἀντιλογίᾳ μεταξὺ τῆς μεθόδου καὶ τοῦ σκοποῦ, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναιδεῖ παιδείᾳ, δι' ἧς ἡ μοναρχία διέφθειρε τὰ εὐγενῆ προτερήματα τῆς Γαλλίας, καὶ ἐναντίον τῆς ὁποίας δὲν ἐπάλαισαν ἀρκούντως οἱ ἔξοχοι νόες, ἔγκειται τὸ ἀληθινὸν αἴτιον τῆς ἀδυναμίας ὑφ' ἧς τήκεται ἡ Γαλλία.

Ἡ μοναρχία πρὸ πολλοῦ ἐκτελέσασα τὴν ἐντολήν, ἣν τῇ εἶχον ὡρισμένην αἱ περιστάσεις, ἡ μοναρχία ἀνατραπεῖσα ὑπὸ ἐπαναστάσεως, ἥτις ἀνεκεφαλαίωσε πάσας τὰς δημοτικὰς ταραχὰς τὰς πρὸ αὐτῆς, ἡ μοναρχία διὰ μικρὸν ἀνεγερθεῖσα, ὡς γαλβανισμένον σῶμα, ὑπὸ τῶν ξένων λογχῶν μετὰ τὴν δικτατωρίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἀμφισβητουμένη ἐκ νέου κατὰ δεκαπενταετίαν ἢ εἰκοσαετίαν διὰ νέων σπαραγμῶν, ὑπεύθυνος δύω εἰσβολῶν, μὴ ἔχουσα τὴν πίστιν οὐδ' αὐτῶν τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς, — ἡ μοναρχία ἥτις ὑποστηρίζεται μόνον ὑπὸ φαύλων καὶ κακοήθων μέσων, ἥτις δὲν ἔχει πλέον ζωτικὰς δυνάμεις, ἀλλὰ μόνον φαινόμενα ζωῆς χάρις εἰς ἐξευτελιστικοὺς συνδυασμούς, εἰς βεβιασμένας παραχωρήσεις, εἰς ὑποκρίσεις παντάπασιν αἰσχρὰς ὅπως ὠφελήσωσιν, — ἡ μοναρχία, λέγω, ὀνομαζομένη εἴτε Chambord, Orléans ἢ Βοναπάρτης,

ἐνδέχεται νὰ προσθέσῃ νέον στρῶμα διαφθορᾶς ἐπὶ τῶν πολλῶν ἄλλων παλαιοτέρων, πλὴν ἀδυνατεῖ ν' ἀποδώσῃ ζωὴν εἰς τὴν Γαλλίαν. Οἱ ἀρχαῖοι θεσμοὶ ὑπὸ τοῦ χρόνου καταλυθέντες, δὲν δύνανται ν' ἀνανεωθῶσι, καὶ ὁ μέγας νοῦς τοῦ Μακιαβέλλη ἠπατήθη εἰπὼν ὅτι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πρέπει τὸ ἔθνος ν' ἀνατρέχῃ εἰς τὸν ῥοῦν τῶν συμβεβηκότων. Αἱ μέχρι τοῦδε ἀπόπειραι ἵνα συνδιαλλάξωσι τὸν Παπισμὸν μετὰ τῆς ἐπελθούσης προόδου τῶν νεωτέρων ἐθνῶν, ἵνα ἀνανεώσωσιν ἐν Εὐρώπῃ τὴν μοναρχίαν, ὀνειροπολήματά εἰσιν ἀσθενῶν κεφαλῶν, πασχουσῶν νοερὰν ἀμαύρωσιν, καὶ ἀνικάνων νὰ νοήσωσι τὸ ἐπιφυλασσόμενον τῇ Εὐρώπῃ μέλλον. Αὐτὴ ἡ τέχνη ἀδυνατεῖ νὰ ζωογονηθῇ καὶ ν' ἀνακαινισθῇ ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ παρελθόντος· ἡ δοκιμὴ τοῦ Overbeck, καὶ τῆς αὐτοῦ σχολῆς ἐν Γερμανίᾳ, αἱ μιμήσεις τῆς Ουμβρικῆς σχολῆς, αἱ εὐλαβεῖς προσπάθειαι καλλιτεχνῶν τινων Ἄγγλων Προῤῥαφαηλιτῶν ἀπέτυχον καὶ πάντοτε θέλουσιν ἀποτύχειν. Οἱ τοιοῦτοι καλλιτέχναι δύνανται ν' ἀπεικονίσωσιν ἀρχαίας μορφάς, οὐδόλως ὅμως θέλουσιν ἀναζωοποιήσειν τὴν ψυχήν, τὸ αἴσθημα τῶν ζωγράφων οὓς λαμβάνουσιν ὡς ὑπόδειγμα.

Ὁ Renan προτείνει ἵνα νέα συστηθῇ ἀριστοκρατία : « οὐχ ὑπάρχει, λέγει, Βασιλεία ἄνευ εὐγενείας, διότι ἀμφό- « τεραι κατ' οὐσίαν ἀνάκεινται εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν « ἀρχήν. » Τοῦτο ἀληθές, ἀλλὰ καὶ νέον ἐπιχείρημα στηρίζον τὴν δημοκρατικὴν ἡμῶν πίστιν. Ἐστί ποτε δυνατὸν νὰ δημιουργηθῇ ἀριστοκρατία ; ὁ Ναπολέων ἀπεπειράθη, πλὴν οἰκτρῶς ἀπέτυχεν. — « Ἡ βάσις τοῦ Ἐπαρχιακοῦ Βίου, » — προσθέτει ὁ ῥηθεὶς συγγραφεύς, — « πρέπει νὰ ᾖ χρηστὸς « κἀγαθὸς ἀγρότης εὐπατρίδης, καὶ ἐνάρετος ἱερεὺς ὅλως « ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἠθικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀγροτῶν. »

— Ἀλλὰ ποῦ θέλετε εὑρεῖν τὸν χρηστὸν κἀγαθὸν τοῦτον ἀγρότην εὐπατρίδην, αὐτὸν τὸν ἱερέα ἀποκλειστικῶς δεδομένον εἰς τὴν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ποιμνίου του; ποῦ ὑπάρχει ἡ ἔμπειρος αὕτη ἀριστοκρατία, περὶ ἧς ἀναφέρει, ὑπερέχουσα τῶν λοιπῶν τάξεων, καὶ παρακατέχουσα τὸ ἐθνικὸν συνειδός; ἀδύνατον, ἐπαναλαμβάνω, νὰ κατασταθῇ σήμερον ἀριστοκρατία· αὕτη γεννᾶται εἴτε ἐκ τῆς κατακτήσεως, διὰ τῶν ὅπλων ἐπιβαλλομένης εἰς χώραν ὑπὸ τοῦ δεσποτισμοῦ διεφθαρμένην, εἴτε ἐκ καλῶς δεδοκιμασμένων νοερῶν πλεονεκτημάτων, εἴτε ἐκ παλαιῶν ὑπηρεσιῶν πρὸς τὴν πατρίδα ὑπὸ ἐξόχων τινων οἰκογενειῶν. Ἀλλ' αἱ ἀρχαῖαι εὐγενεῖς οἰκογένειαι ἢ ἐξέλιπον ἢ ἐξέπεσον. Τὰ δὲ χρέη ἀναξίων ἀπογόνων, αἱ ὑποθῆκαι, μετήγαγον τὸ στερεώτερον μέρος τῆς περιουσίας, — τὰ κτήματα αὐτῶν, — εἰς χεῖρας τῶν δημοτικῶν δανειστῶν αὐτῶν· πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ ἡ ναυτιλία, αἱ πρόοδοι τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἐμπορίας, ἡ ἀκάματος καρτερία καὶ δραστηριότης τῆς μέσης τάξεως ἐδημιούργησαν νέαν δύναμιν. Ἡ ὁσημέραι μείζων διάδοσις τῆς παιδείας, ὁ τύπος, ἡ κοινὴ γνώμη, κατέλυσαν πᾶσαν κεχωρισμένην νοερὰν τάξιν, καὶ σήμερον ἀπαντῶνται ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ μεγαλόνοια ἐν πάσαις ταῖς τάξεσι τῆς κοινωνίας· σπανίως τανῦν βλέπομεν ἀριστοκρατικὸν ὄνομα προσαπτόμενον εἰς σπουδαῖον ἐπιστημονικὸν ἔργον, ἢ φιλοσοφικόν, ἢ φιλολογικόν, ἢ πολιτικόν, ἑνὶ λόγῳ εἰς σύγγραμμα ἐνδεικνύον προκοπὴν καὶ βαθεῖαν μελέτην· ἡ κληρονομικὴ ἀριστοκρατία, ἡ ἐξ αἵματος εὐγένεια ὀνόματι μόνον ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχει· ὁ βιομήχανος ἀντικατέστησε τὸν εὐπατρίδην· ἡ μόνη σήμερον ἀριστοκρατία ἐστὶν ἡ τοῦ πλούτου, ἡ μόνη τῆς αὔριον ἀριστοκρατία ἔσεται ἡ τῆς εὐφυΐας, ἀλλ' αὕτη, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο θεῖον δώρημα, ἐν τῷ λαῷ ἀναφανήσεται καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐργάσεται..

Τὰ κράτη ἐρείδονται μόνον ἐπὶ στοιχείων ζώντων καὶ ἀναδιδόντων ζωήν· ἡ ζωὴ ὅθεν ἐστὶν ἡ πρόοδος, ἡ πρωτοβουλία ἥτε μοναρχία καὶ ἡ ἀριστοκρατία οὐ ζῶσι πλέον, οὐδὲ δύνανται νὰ μεταδώσωσι τὴν ζωήν· ἡ μοναρχία εἰσέτι ἀνθίσταται, ἐλεεινῶς ἀποζῶσα χάρις εἰς συμβιβασμοὺς καὶ συνδιαλλαγάς, ἡ δὲ ἀριστοκρατία ἀποθνήσκει ἐκ τῆς βραδείας αὐτοχειρίας τῆς ἀργίας· ἆράγε ἀρκεῖ ν' ἀνοιξῃ τις τάφον ὅπως ἀνεγείρῃ ὅ,τι ἐντὸς αὐτοῦ καθεύδει;

Ὁ Renan λέγει· « ἡ νίκη τῆς Πρωσσίας ἦτο νίκη Βασι-« λείας σχεδὸν ἀπολύτου· » — οὐχί, ὁ ἀληθὴς νικητής ἐστιν ἡ Γερμανικὴ ἐθνότης. Ὁ Ναπολέων ἀπειλῶν τὸν Ῥῆνον, ἡτοίμασε τὴν καταστροφὴν τοῦ Σεδάν· αὐτὴ ἡ ἀπειλὴ διήγειρε κατὰ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως τὴν μεσημβρινὴν Γερμανίαν ὡς καὶ τὴν Καθολικὴν Γερμανίαν, ἐφ' αἷς ἤλπιζεν· « Ὁ σχεδὸν ἀπόλυτος μονάρχης » ὑπερίσχυσε διότι ὑπερήσπισε τὴν ἑνότητα τῆς χώρας.

Τὸ πρόβλημα ὅπερ σήμερον ὀφείλει νὰ λύσῃ ἡ Γαλλία τριπλοῦν ἐστι, — πολιτικόν, κοινωνικὸν καὶ θρησκευτικόν: — πρῶτον, πρέπει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν καταλληλοτέραν διοργάνωσιν ὅπως ἐκ νέου ἀποκατασταθῇ ἐν τῇ ὁδῷ τῆς προόδου, νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα τῶν ἐργατικῶν τάξεων, νὰ ἐκπαιδεύσῃ ἠθικῶς, νοητικῶς, πολιτικῶς τὴν πολυπληθεστέραν τάξιν, ἣν ὁ χρόνος προήγαγεν ἐν τῇ κοινωνίᾳ· πρόκειται νὰ κατασταθῇ διὰ τῆς συνέσεως τῆς θρησκείας ἡ γνῶσις τοῦ κοινοῦ καθήκοντος καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐκπληρώσεως αὐτοῦ.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ πολιτικὸν πρόβλημα, ἤδη ἀνωτέρω εἴπομεν ὅτι ὁ Renan ζητεῖ τὴν λύσιν αὐτοῦ ἐπανερχόμενος εἰς τὸ παρελθόν, τὸ δὲ κοινωνικὸν παρέρχεται ἐν σιωπῇ· τὸ θρησκευτικὸν δὲ φρονεῖ ὅτι λύει διὰ τοῦ ἑξῆς λίαν ἀλλοκότου

συνδυασμοῦ, καὶ δέον νὰ προσθέσω, διὰ τοῦ ἀναιδεστέρου ὃν ποτὲ ἐπενόησε συγγραφεύς. — Ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν λέγει : « ὅταν φθάσῃ εἴς τινα βαθμὸν ἡ λογικὴ « ἀνάπτυξις, ἡ πίστις πρὸς τὸ ὑπερφυὲς καταντᾷ εἰς πολλοὺς « ἀδύνατος, ὅθεν μὴ ἀνάγκαζε αὐτοὺς νὰ μένωσιν ὑπὸ « τοιοῦτον μολύβδινον μανδύαν· μὴ ἐπέμβαινε εἰς ὅσα « διδάσκομεν ἢ γράφομεν, καὶ τότε δὲν θέλομεν σοὶ « ἀμφισβητήσειν περὶ τοῦ ὄχλου· μὴ διαφιλονείκει « τὴν ἡμετέραν θέσιν ἐν ταῖς ἀνωτέραις σχολαῖς καὶ ἐν τῇ « Ἀκαδημίᾳ, ἵνα σοὶ ἀφήσωμεν ὁλόκληρον τὴν « ἐκπαίδευσιν τῶν ἀγροτῶν. »

Πῶς βιβλίον ἐμπεριέχον τοιαύτην φράσιν δύναται νὰ ἐπιγραφῇ ἐπανόρθωσις νοητικὴ καὶ ἠθικὴ ; πῶς βιβλίον οὕτως ἀναγορεῦον δύω ἠθικάς, λέγον : « ἄφετε ὑμῖν τοῖς σοφοῖς « τὴν ἀλήθειαν, καὶ καταλείψατε τῷ ὄχλῳ τὸ ψεῦδος, » παραδεχόμενον πρακτικὴν ἀδελφότητα μεταξὺ ἀνθρώπων ὅλως ἀντιθέτων ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν, πῶς ἐνὶ λόγῳ αὐτὸ τὸ βιβλίον δύναται νὰ φέρῃ τοιαύτην ἐπιγραφήν ; τοῦτο καθ' ἡμᾶς πάντα νοῦν ὑπερέχει· ἴσως τοῦτό ἐστιν ἐκ τῶν δογμάτων τῶν μοναρχικῶν, ἀλλ' ἡμεῖς οὐδέποτε θέλομεν τὸ παραδεχθῇ. Ἐμμένωμεν δημοκρατικοὶ καὶ θερμοὶ ζηλωταὶ τῶν ἡμετέρων ἀρχῶν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ μετ' αὐτοῦ· σεβώμεθα τὴν εὐφυΐαν, ἀλλ' ὅταν αὕτη, ὡς ὁ ἥλιος, διαδίδει τὸ φῶς, τὴν θερμότητα, τὴν ζωὴν ἐπὶ τὰ πλήθη· ἡ ἀλήθειά ἐστιν ἡ σκιὰ τῆς θεότητος ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, καὶ ὁ ἐξαιτῶν τὸ μονοπώλιον αὐτῆς ἐστὶ φονεὺς τῆς ψυχῆς, ὡς θεωρεῖται φονεὺς τοῦ σώματος ἐκεῖνος ὅστις ἀκούει τὴν φωνὴν τοῦ τὸν ἔσχατον κίνδυνον κινδυνεύοντος ἀνθρώπου, καὶ παρέρχεται καί τοι δυνάμενος βοηθῆσαι αὐτόν. Ὁ νοῦς, ὡς ἅπαντα τὰ θεῖα δῶρα, ἐδόθη τῷ ἀνθρώπῳ

πρὸς τὸ κοινὸν καλὸν, καὶ εἴ τις ἔλαβε διπλῆν μερίδα, περιεβλήθη διπλοῦν φορτίον· ὁ ἡμέτερος βίος ἔδει εἶναι ἀδιάλειπτος ἀποστολὴ ἐν ἔργοις, ἐν λόγοις, ἐν παραδείγμασιν ὑπὲρ τῶν ὅσων θεωροῦμεν ὡς ἀλήθειαν· ὁ μὴ ἐκτελῶν τὴν ἀποστολὴν ταύτην, ἀρνεῖται τὴν συνάφειαν τῆς ἀνθρωπότητος μετὰ τῆς Θεότητος· ὁ ἀπογιγνώσκων τῆς νοήσεως τοῦ λαοῦ ἁμαρτάνει περὶ τὴν ἱστορίαν, ἐν ᾗ πάντοτε βλέπομεν καὶ ἁπανταχοῦ τοῦ ἀπαίδευτον διὰ τῆς λογικῆς τῆς καρδίας ἐννοοῦντα τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ ἀληθές.

Ὁμολογητέον ὅτι ὁ ὄχλος ἐν Γαλλίᾳ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ σήμερον, ἀποπλανᾶται καὶ διαφθείρεται ὑπὸ δημαγωγῶν, καρπουμένων τὴν εὐπείθειαν τῶν μὲν ἢ τὴν ἀμάθειαν τῶν δὲ, ὑπὸ τῶν ὑπερβολικῶν ὀρέξεων, ὑπὸ τῆς ὑπερβολῆς ἐν μέρει δικαίων ἀξιώσεων, καὶ ὑπὸ τῶν ἔτι ἐπικρατουσῶν ἰδεῶν τῆς πρώτης ἐπαναστάσεως, δικαίων καὶ ὀρθῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἃς ἡ Γαλλία ἐξακολουθεῖ θεωροῦσα ὡς ὑπισχνουμένας νέαν ἐποχήν.

Ἀλλ' ἆράγε δὲν εὑρισκόμεθα νῦν ἐν μεταβατικῇ περιόδῳ; δὲν ἤθελέ τις παρατηρήσειν τὰς αὐτὰς πλάνας, τὰς κατ' ἄλλας παρομοίας ἐποχάς; Αἱ πλάναι αὗται δὲν δύνανται ἐν βραχεῖ νὰ διασκεδασθῶσιν, ἐῶσαι τὴν ἰδέαν, ἧς πέριξ ἔμενον σεσωρευμέναι, ὑπερλάμπουσαν; Ἡ προηγουμένη τὴν ἕω ὥρα οὐκ ἔστι πάντοτε ἡ σκοτεινοτέρα ἐν τῷ νοερῷ οὐρανῷ ὥσπερ ἐν τῷ φυσικῷ; Πρέπει λοιπὸν ἕνεκα τῶν περικυκλουσῶν ἀναθυμιάσεων νὰ καταρώμεθα τὸν ἥλιον; Ἐμμένωμεν πάντοτε σταθεροὶ εἰς τὰς ἀρχὰς ἡμῶν, ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ αὐτῶν, ἔχοντες ἱλαρὰν τὴν συνείδησιν, καίτοι ἀλγοῦντες, ἀποκρούοντες συνάμα τὴν συκοφαντίαν καὶ τὸν ψόγον, τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὴν ἀχαριστίαν, τὴν πλάνην καὶ τὸ κακόν· μὴ ἐγκατα-

λείψωμεν τὴν ἀληθινὴν ἡμῶν πολιτικὴν πίστιν, προφασιζόμενοι τὴν αἵρεσιν· σεβασθῶμεν τὰ ἐρείπια παντὸς μεγαλείου ὑπάρξαντος ἐν τῷ παρελθόντι, πλὴν χωρὶς νὰ χρονοτριβῶμεν μεταξὺ αὐτῶν· τὰ ἐρείπιά εἰσι σύμβολον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἀλλὰ τὸ μέλλον ἔγκειται πέραν αὐτῶν. Αἱ πυραμίδες μεγαλοπρεπεῖς εἰσὶ, πλὴν ἀκίνητοί, εἰσι τάφοι· δι' ἡμᾶς, « ὁδοιπόρους ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, » τὸ ἡμέτερον σύνθημά ἐστι τὸ καθῆκον, καὶ ἡ κίνησίς ἐστιν ἡ ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Γ'

Ἀρκετὰ εἴπομεν περὶ τῶν ψευδοδοξιῶν, τῶν ἐμπεριεχομένων ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Renan. — Ἀλλὰ πῶς ὑπέπεσεν εἰς αὐτάς, ἐνῷ πολλάκις καὶ τολμηρὸς καὶ ὀξυδερκής ἐστι; τῆς ἱστορίας ἐγκρατής, ὤφειλε καλῶς γινώσκειν τοὺς νόμους τῆς προόδου, καὶ πῶς οὗτοι ἐπιτελοῦνται. Τίνι τρόπῳ, ἀνὴρ ἀποφαινόμενος περὶ πᾶσαν εἰς τὸ ὑπερφυὲς πίστιν ἐσβεσμένην, πιστεύει εἰσέτι εἰς τὴν μοναρχικὴν ἀρχήν, πρὸ πολλοῦ ἤδη ἀπολωλυῖαν; διὰ τί τόση ἀθυμία; διὰ τί ζητεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν Γαλλίαν εἰς τὸ παρελθόν, ὅτε, καθ' ὅλα τἄλλα, τὰ βλέμματι αὐτοῦ εἰσὶν ἐστραμμένα πρὸς τὸ μέλλον; ἡ πρὸς τὰ πρόσω ὤθησις τῆς δημοκρατίας πρόδηλος ἐπίσης τοῖς φοβουμένοις αὐτὴν καὶ τοῖς ἐπικροτοῦσιν· ἐστιν ἤδη εὐρωπαϊκὸν γεγονός, καὶ προηγεῖται ἁπασῶν τῶν διαδηλώσεων τοῦ καινοῦ ἡμῶν βίου· ἡ δὲ ἀναστολὴ αὐτῆς ἀνίσχυρός ἐστιν, ἐπειδή, ἔν τινι μέρει ἐπεχομένη, ἀναῤῥήγνυται ἄλλοθι βιαιοτέρα. Ὁλόκληρος αἰὼν ἐνδελεχοῦς ἀναπτύξεως φανεροῖ ἄφθαρτον ζωτικότητα. Πῶς ὅθεν ὁ Renan δύναται νὰ ἐλπίσῃ ὅτι ἡ Γαλλία ἐπανελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν

τοῦ μεσαιῶνος, εἰς τὸν ἀγρότην εὐπατρίδην, εἰς τὸν ἀγρότην ἐφημέριον;

Τό δημοκρατικὸν πεδίον μεστὸν εὑρίσκεται τριβόλων καὶ πλανῶν· τὸ διαστρέφουσι δὲ καὶ παραποιοῦσιν ἰδέαι ἀπολήγουσαι εἰς αἰσχροτάτας συνεπείας, καὶ ὑπερβολαὶ τόσον θηριώδεις ὅσον καὶ ἐπικίνδυνοι· διά τι νὰ μὴ προσβάλλῃ αὐτὰς θαῤῥαλέως; πᾶσαι αἱ τῆς συγχρόνου δημοκρατίας πλάναι ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς ἀποῤῥέουσιν, ἐκ τῆς σφαλερᾶς ἀποτάσεως τῆς δημοκρατικῆς ἰδέας, ἐκ τῆς ἀτελοῦς καταλήψεως τοῦ βίου καὶ τοῦ κόσμου· ἐπάναγκες δὲ θεωρῶ νὰ ἐνδείξω τὴν πηγὴν ταύτην, νὰ ἐξετάσω αὐτὴν τὴν κατάληψιν.

Τό σχῆμα, τό ἰδίωμα, καὶ δευτερεύουσαί τινες ἰδέαι τοῦ Renan ἀπατῶσιν ἐπιπολαίους τινὰς ἀναγνώστας, πιστεύοντας ὅτι ἔχει τάσιν πρὸς τὸν πνευματισμόν· τό σύστημα αὐτοῦ οὐχ ἧττον ἀπόῤῥοιά ἐστιν ἢ εἶδος τοῦ ὑλισμοῦ, ἐμποδίζοντος τοῦ νὰ κατανοήσῃ τις τὴν ἰδέαν τῆς προόδου, — τὴν ἰδέαν ταύτην τὴν μέλλουσαν νὰ γίνῃ ἡ σύνθεσις καὶ ὁ νόμος τῶν νεωτέρων χρόνων. Ὁ τοῦ Renan ὑλισμὸς οὐχ ὁμοιάζει τῷ κτηνώδει ὑλισμῷ τοῦ 18ου αἰῶνος, οὐδὲ τῷ τῆς συγχρόνου Γερμανίας· ἐστιν ὁ ἡδὺς, κεκαλυμμένος καὶ, οὕτως εἰπεῖν, Ἰησουϊτικὸς ὑλισμὸς τῆς Ἑγελιανῆς σχολῆς. — Διὰ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῆς ἡ ἀλήθεια ὑπάρχει, ἀλλὰ σχετικὴ, ὑποτελὴς, πηγάζουσα ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου, οἱονδήποτε σχῆμα καὶ ἂν λάβῃ· θεωρεῖται δικαία ὡς δήλωσις τῆς βουλήσεως. — Ὁ κόσμος ὑπάρχει μὲν, ἀλλ' ἁπλῶς ὡς διαδοχὴ φαινομένων, ἅτινα ὀφείλομεν νὰ σπουδάσωμεν καὶ νοήσωμεν· τὸ ἰδεῶδες ὑπάρχει, ἀλλὰ μόνον ἐντὸς ἡμῶν καὶ οὐχὶ ἐξωτερικόν· ἐστὶν ἡ ὑψηλοτέρα ῥήτρα τῶν ἡμετέρων γνώσεων τοῦ

καλοῦ, τοῦ δικαίου, τοῦ λυσιτελοῦς, ἐστὶ κατάληψις καὶ οὐχὶ ὅρος.

Τὸ πᾶν ὑπάρχει διότι δεῖ ὑπάρχειν· αὐτὴ ἡ ὕπαρξίς ἐστιν ἡ ἀπόδειξις τοῦ εἶναι· πᾶσα ἐξέλιξις, πᾶν φαινόμενον αἰτία συνάμα ἐστὶ καὶ ἀποτέλεσμα· τὸ ἀγαθὸν οὐχ ἐν ἑαυτῷ ἔγκειται, ἢ τοὐλάχιστον ἀνωφελὲς καὶ ἀδύνατον νὰ ἐννοήσωμεν ἐὰν ὑπάρχῃ ἢ ὀυ. Πλὴν ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ αὐτό, — καὶ ἡ παράδοσις μεταχειρίζεται αὐτό ὡς ἀξιόλογον ἱστορικὸν στοιχεῖον, — διὸ συμφέρει νὰ διασώζωμεν τό σύμβολον καὶ τὸ ὄνομα. — Τοιαῦτα τά συμπεράσματα τῶν ἀρχῶν τῶν ὑλιστῶν, οἵτινες ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ ἁπλῶς ὁρῶσι σειρὰν φαινομένων, γεννωμένων ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῆς ὕλης, καὶ συνδεδεμένων δι' εἱμαρμένων δεσμῶν, ἀποτελούντων περιφερεῖς κινήσεις, καὶ οὐχὶ ἐπιδοσίμους. Τ' ἀποτελέσματα αὐτῶν τῶν ἰδεῶν ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς μεθόδου φανερὰ γίνονται καὶ ἐκ περισσοῦ ἐξηγοῦσι τοὺς σκοποὺς τοῦ Renan ἐπὶ τῆς Γαλλίας. — Ἐξορίσας πᾶν ἄφετον καὶ ἄκρον ἰδεῶδες, πάντα νόμον τῆς Θείας Προνοίας, δὲν ἔχει πλέον ἢ γεγονότα καὶ φαινόμενα ἵνα κρίνῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα· πραγματικότης εὐμετάβλητος, ἐνδεχομένη, ἀναφορικὴ διαδέχεται τὴν ἀΐδιον ἀλήθειαν. Πᾶσα σύνεσις τοῦ περιληπτικοῦ βίου καταντᾷ ἀδύνατός· ἐστιν ὁ θρίαμβος τῆς ἀναλύσεως, ἀλλ' ἀναλύσεως μὴ δυναμένης νὰ ἐξιχνιάσῃ τὴν ἀρχὴν τῶν φαινομένων, νὰ τὰ συγκροτήσῃ εἰς τάξεις, νὰ τὰ ἐκτιμήσῃ κατὰ τὴν ἀληθινὴν αὐτῶν ἀξίαν. Ἡ παράδοσίς ἐστι τό μόνον κριτήριον, ὁ μόνος τρόπος τοῦ νὰ σχηματίσῃ τις ἰδέαν περὶ τοῦ παρελθόντος ἑνὸς ἔθνους, καὶ ἐξ ἀνάγκης τὸ κριτήριον τοῦτο ἵσταται ἀνίσχυρον ἐνώπιον τῶν ἀποῤῥήτων τοῦ μέλλοντος· ἡ ἔμφυτος τάσις τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς τοῦ ἀνατρέχειν ἀπὸ φαινομένου

εἰς φαινόμενον ἄγει αὐτὸν ὅπως συλλέγῃ τὰς παραδόσεις καὶ ζητῇ μαθήματα ἐν τῷ παρελθόντι· ἓν ἔθνος οὐδὲν ἄλλο ἐστι διὰ τὴν σχολὴν τῶν ὑλιστῶν ἢ ἡ ἀναγκαία διάχυσις ἀρχετύπου βλαστήσεως, γεννώσης μακρὰν σειρὰν εἱμαρμένων ἀποτελεσμάτων· καὶ ὥσπερ ὁ σπόρος ἐμπεριέχει τὰς διαδοχικὰς φάσεις τὰς ἀποτελούσας τό δένδρον, — σειρὰν κυκλικήν, — οὕτω καὶ ἓν ἔθνος, ὁπόταν τά ἀποτελέσματα τῆς πρώτης ζωτικῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἐξαλειφθῶσι, δὲν δύναται ν' ἀνακαινίσῃ τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ ἄλλως ἢ ἀνατρέχον εἰς τὴν πηγὴν ἐξ ἧς ἠρύσατο τὴν πρώτην ζωτικὴν δύναμιν. — Ἐὰν ὅθεν ἡ παράδοσις μαρτυρῇ ὅτι τό δεῖνα ἔθνος ἐν τῷ πρώτῳ του βίῳ περιεβλήθη μοναρχικὸν πολίτευμα, ἡ μοναρχία καθίσταται ἄφευκτος κατὰ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῆς τῆς σχολῆς. Ἐὰν δυνάμεθα ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ ἐλευθερία ἔλαβεν ἀνάπτυξίν τινα ὑπὸ τὴν *βασιλείαν*, τοῦτο κατ' αὐτοὺς ἀποδεικνύει ὅτι ἡ *βασιλεία* ἐστὶ προστάτις τῆς *ἐλευθερίας*· ἐὰν δε τύχῃ παραδεδεγμένον ὅτι ἡ ἀριστοκρατία ἐν τῷ παρελθόντι ἀντέστη εἰς τοὺς τυραννικοὺς σφετερισμοὺς τῆς βασιλείας, τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἡ ἀριστοκρατία ἀποκαθίσταται ἀπαραίτητος εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἐθνικῆς ἰσορροπίας· τό ἰδεῶδες ὅθεν τῆς κυβερνήσεως ἔθνους συνίσταται εἰς τὸ φυλάττειν πάντα τὰ στοιχεῖα, τὰ συντελέσαντα εἰς τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ ἐν τῷ παρελθόντι, καὶ εἰς τὸ διατηρεῖν αὐτὰ ἀναμεμιγμένα ἐν ἁρμονίᾳ. — Ἐπ' αὐτῆς τῆς θεωρίας στηριζόμενος ὁ Guizot ἐκήρυξε τὴν ἀϊδιότητα, τὴν εἰς αἰῶνας δικαίαν ὕπαρξιν τῶν τεσσάρων στοιχείων, — θεοκρατίας, μοναρχίας, ἀριστοκρατίας καὶ δημοκρατίας, — ὧν ἐξιστόρησε τὴν διαδοχικὴν ἀνάπτυξιν διὰ τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν λαῶν. Οὕτως ὁ Cousin ἀνηγόρευσεν ὅτι τὸ ἀπόρρητον τῆς φιλοσοφίας ἔγκειται ἐν τῇ

συγχωνεύσει τῶν τεσσάρων στοιχείων, — τοῦ πνευματισμοῦ, τοῦ ὑλισμοῦ, τοῦ πυῤῥωνισμοῦ καὶ τοῦ μυστικισμοῦ, — διότι εὗρεν αὐτοὺς ἐν τῷ παρελθόντι. Καθὼς ὁ Ἕγελ ἀνεκήρυττεν ὅτι οἱ πολιτικοὶ θεσμοὶ τῆς Πρωσσίας ἔφθασαν εἰς τὸν ὕψιστον ὅρον τῆς τελειότητος, οὕτως οἱ Cousin καὶ Guizot ἀνεκήρυττον τὴν ὁσιότητα τοῦ συντάγματος, ὅπερ συνεχώρησε τῇ Γαλλίᾳ ὁ Λοδοβῖκος XVIII καὶ ἐν ᾧ τῳόντι εὑρίσκονται μᾶλλον ἢ ἧττον ἀτελῶς ἀπεικασμένα τὰ τέσσαρα στοιχεῖα του παρελθόντος. — Ἡ δοξασία εἰς τὸ πεπρωμένον, — εἴτε αἰσιόδοξος εἴτε ἀπαισιόδοξος, ἀδιάφορον, — ἐστὶν ἡ ἀνέκφευκτος ἀπόῤῥοια τῆς διδασκαλίας αὐτῆς τῆς σχολῆς, καὶ αἱ συνέπειαι αὐτῆς τῆς δοξασίας εἰσὶν ἡ ἀπολογία τοῦ κακοῦ, ἡ θεωρία ἀντὶ τῆς ἐνεργείας. — Διότι τὶς θέλει κατακρίνειν τὸ κακὸν ἐὰν τῳόντι ἅπασαι αἱ πράξεις εἰσὶν ἀφύκτως συνδεδεμέναι δι' ἀλλεπαλλήλων φαινομένων, ὄντων συνάμα αἴτια καὶ ἀποτελέσματα ἕνεκα ἐνεργειῶν τινων τῆς ὕλης ἀμεταβλήτων διότι καὶ ἀναισθήτων ; πρὸς τὶ παλαίειν κατὰ τῶν γεγονότων, ἀφοῦ ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχωσιν ἵνα ὦσι νόμιμα καὶ δίκαια ; πόσους διακεκριμμένους συγγραφεῖς διαφόρων ἐθνῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἴδομεν σοφῶς ἐπιχειροῦντας ν' ἀπολογηθῶσιν ὑπὲρ τοῦ κακοῦ, καὶ μιαίνοντας τὴν αὐστηρὰν ἠθικὴν διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Σύλλα, τοῦ Καίσαρος, τοῦ Νέρωνος, τοῦ Καλιγούλα· καὶ ἄλλων !

Διάθεσις σιωπηρᾶς καὶ ἀδρανοῦς θεωρίας, ἀρκουμένη νὰ νοῇ καὶ νὰ θαυμάζῃ, ἀντικατέστησε παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν σοφῶν τὸ πνεῦμα τῆς ἐνεργείας, ἥτις συμπεραίνει, προνοεῖται, μεταβάλλει. Ἡ μελέτη τοῦ παρελθόντος κατέχει σχεδὸν ἅπαντας τοὺς ἐξόχους νόας τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς· ὁ δὲ χαρα-

κτὴρ σχεδὸν πάντων τῶν τελευταῖον ἐκτυπωθέντων συγγραμμάτων ἀφορᾷ τὴν κριτικήν· τὸ συνειδὸς τοῦ μέλλοντος φαίνεται ὡς ἐσβεσμένον μεταξὺ ἡμῶν. — Ἡ τέχνη θρηνεῖ, καταρᾶται ἢ μιμεῖται· οὐκ οἶδα ἄλλους ποιητάς, ἐκτὸς τῶν Πολωνῶν, αἰσθανομένους καὶ ἀναπτύσσοντας τὴν ἀληθῆ ἀποστολὴν αὐτῶν, ἤτοι τὸ παροτρύνειν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐνέργειαν. — « Ὁ πεπαιδευμένος ἰδίως ἀποβλέπει εἰς θεωρη-
« τικὸν σκοπόν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπ' εὐθείας ἐφαρμογῆς εἰς τὴν
« τάξιν τῶν συγχρόνων γεγονότων. Ὁ φιλόσοφος θεωρεῖ
« ἑαυτὸν ἐλάχιστον ἔχοντα δικαίωμα εἰς τὴν κυβέρνησιν
« τῶν πραγμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, καὶ αὐτάρκης
« τοῦ μέρους ὃ τῷ ἔλαχε, παραδέχεται τὴν ἀδυναμίαν του
« ἀγογγύστως. Θεατὴς ἐν τῷ κόσμῳ, γινώσκει ὅτι
« τό σύμπαν τῷ ἀνήκει ἁπλῶς ὡς ὑποκείμενον μελέτης. »
— Ταῦτα γέγραφεν ὁ Renan ἐν τῷ προοιμίῳ τῶν τῆς Θρησκευτικῆς Ἱστορίας Μελετῶν αὐτοῦ, καὶ κατ' ἀτυχίαν πάνυ καλῶς συνοψίζουσι τὴν διάθεσιν σχεδὸν ἁπάντων τῶν συγχρόνων σοφῶν. Ἐν τοιαύτῃ σχολῇ ἐκτήσατο ὁ Renan οὐχί μόνον τὴν περὶ τὴν ἄγονον θεώρησιν σπουδήν, ἀλλὰ καὶ τὴν κλίσιν πρὸς τὸ παράδοξον φάρμακον, ὅπερ προτείνει τῇ ἀσθενούσῃ Γαλλίᾳ, — τὸ ἐφεκτικὸν ὃ αἰσθάνεταί τις ἐν τοῖς λαμπροτέροις χωρίοις τοῦ συγγράμματός του, — τὴν τάσιν τοῦ ν' ἀπομονοῖ τὸν νοήμονα τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου, — καὶ τὴν γνώμην τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας, ἥτις τόσον ὀλίγον ὁμοιάζει τῇ ἀληθινῇ ἐπιεικείᾳ.

Τά ζητήματα ὧν μετ' ἀταράχου γαλήνης ἐπαγγέλλεται τὴν πραγματείαν, εἰσί καὶ ἔσονται τῇ ἀνθρωπότητι αἴτια πολλῶν δακρύων καὶ αἵματος· ὁ σοφὸς δὲν δικαιοῦται νὰ θεωρῇ αὐτὰ ὡς ὑποκείμενα ἀναλύσεως, νοητικῆς γυμναστικῆς,

ν' ἀδιαφορῇ πρὸς τὴν πρακτικὴν αὐτῶν λύσιν, νὰ ἐγκαταλείπῃ τὸ ἱερώτερον καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου χάριν τῆς αἰσθητικῆς διαθέσεως, — τὸ καθῆκον τῆς διαχύσεως τῶν ἡμετέρων ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν, — τὸ καθῆκον τῆς κατηχήσεως τῶν ὅσων ἡγούμεθα εἶναι ἀληθῆ.

Ὁ νοῦς ἐστί θησαυρὸς, ἱερὰ παρακαταθήκη ἐμπιστευομένη ὑπὸ τῆς θεότητος τῷ ἀνθρώπῳ ἵνα τὴν διανέμῃ τοῖς ὁμοίοις αὐτοῦ. Εἰ δὲ ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ὁ Σωκράτης, ὁ κατήγορος καὶ τὸ θῦμα, « οὐχὶ ἀλόγως ὑπῆρξαν, » πρέπει νὰ κατακρίνωμεν τὴν μνήμην τοῦ πρώτου, καὶ νὰ ἱδρύσωμεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν βωμὸν πρὸς τιμὴν τοῦ μάρτυρος Σωκράτους. ὡσαύτως ἡ τυραννία συχνότατα οὐκ ἀλόγως ὑπάρχει ἐν τῇ συλλήψει λαοῦ, ἐν τῇ ὑποβολῇ τοῦ ἐγωϊσμοῦ ἀντὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸ καθῆκον· ἀλλ' οἱ καλοὶ κἀγαθοὶ ἄνδρες ὀφείλουσι ν' ἀναῤῥιπίζωσι τὴν φλόγα τῆς ἀρετῆς, νὰ προτρέπωσιν εἰς ἄμυναν τὴν ἀντίστασιν, νὰ κρατῶσι κατὰ τῶν τυράννων καὶ τῆς τυραννίδος τὸν κάλαμον συνάμα καὶ τὸ ξίφος. Τὸ κακόν ἐστι τὸ τυφλὸν, τὸ ἀναίσθητον ὄργανον τῆς προόδου ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ μόνον ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν νὰ τὸ διαμαχώμεθα, νὰ τὸ καταδιώκωμεν καὶ βαθμηδὸν νὰ τὸ περιορίζωμεν. Εὑρισκόμεθα ἐπὶ τῆς γῆς οὐχὶ ἵνα θεωρῶμεν, ἀλλ' ἵνα μεταβάλλωμεν τὰ ὄντα, ἵνα καταστήσωμεν, καθόσον ἐφικτὸν, ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, « τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, » καὶ οὐχὶ ἵνα θαυμάζωμεν τὰς ἀντιθέσεις τοῦ σύμπαντος. — Ὑπὸ τὴν θεωρίαν καλύπτεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ ἐγωϊσμὸς· ὁ ἡμέτερος κόσμος οὐκ ἔστι θέατρον, ἀλλὰ πεδίον μάχης, ἐν ᾧ ὅσοι ἐνδομύχως φιλοῦσι τὸ δίκαιον καὶ τὸ καλὸν, ἀφεύκτως ὀφείλουσι κατέχειν τὴν οἰκείαν τάξιν ὡς στρατηγοὶ ἢ ὡς στρατιῶται, ὡς νικηταὶ ἢ ὡς μάρτυρες.

Ἐν ταῖς παρούσαις περιστάσεσιν ἔτι μᾶλλον αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ διαβεβαιώσω τὰς ἀρχὰς ταύτας.

Ἡ σχολὴ εἰς ἣν ἀνήκει ὁ Renan, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Guizot ἀπεπλάνησε τὰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ διέστρεψε τὴν νόησιν τοῦ παρελθόντος· τὰ μέγιστα συνετέλεσεν ὅπως ἀμβλύνῃ τὸν ἠθικὸν νοῦν, ὅπως ἐξασθενίσῃ τὸ πνεῦμα τῆς ἐνεργείας, ἥτις ἐστὶν ὁ μόνος σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ σοφοῦ καὶ τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου. Ἡ σχολὴ αὕτη οὐ διακρίνει τὴν ἱστορίαν τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας, — τὴν ζωὴν ἀπὸ βραχέων τινων δηλώσεων αὐτῆς, — τὰς ἰδέας ἀπὸ τῶν ὀργάνων δι' ὧν ἐπικρατοῦσιν ἐν τῇ χρήσει ἐφαρμοσταί. Ἄρνησίς ἐστι τῆς προόδου, ἐπειδὴ ἡ πρόοδος ἐνδελεχής ἐστι δήλωσις τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, ἥτις ἐστὶν ἡ ὑπεύθυνος αἵρεσις μεταξύ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, — ὡς καὶ τῆς ἠθικῆς, ἥτις ἀπολύει ἢ καταδικάζει, — καὶ τῆς ἱστορίας, ἥτις ἀναγράφει καὶ διασώζει τὰς κρίσεις τῆς ἠθικῆς. — Εἰς τοιαύτας δοξασίας ἡ ἡμετέρα σχολή, (ἡ Ἰταλική), ἐὰν πάλιν ὑπάρξῃ, ἀντιτάξει τὰς ἑξῆς καταφάσεις ἁπλουστάτας μὲν ἀλλ' ὁπόσον εὐγόνους: — Πᾶσα ὕπαρξις ἔχει καὶ τέλος· ἡ ζωή, — ἡ ἀνθρώπινος ζωή, — σύνοιδε τοῦτο, ἔχει ὅθεν ἀποστολήν, τὴν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σκοποῦ τούτου, τοῦ βαίνειν ἀείποτε εἰς τὰ πρόσω, ἐςαεὶ μάχεσθαι κατὰ τῶν ἐμποδὼν, τῶν ἐμφραζόντων τὴν ὁδὸν. τὸ ἰδεῶδες οὐκ ἐστιν ἐντὸς ἡμῶν, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμᾶς· οὐ πλάττεται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὁ ἀνθρώπινος νοῦς κατ' ὀλίγον τὸ ἀνακαλύπτει. ὁ προεδρεύων τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης νόμος καλεῖται ἡ πρόοδος· ἡ δὲ μέθοδος δι' ἧς ἐπιτελεῖται ἡ πρόοδος ἐστὶν ἡ κοινωνία, — ἡ κοινωνία ὅλων τῶν δυνάμεων καὶ τῶν μέσων τοῦ ἀνθρώ-

που· ἡ θεία πρόνοια ἐδωρήσατο ἡμῖν τὸν χρόνον καὶ τὸν χῶρον ὅπως διώκωμεν τὸ ἰδεῶδες· οὕτως ἔχομεν τὸ στάδιον τῆς ἐλευθερίας, τῆς εὐθύνης, ἀνοικτὸν ἐνώπιον ἡμῶν· ἔχομεν τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐκλέξαι τὸ κακὸν, — ὅ ἐστὶ τὸν ἐγωϊσμὸν, — ἢ τὸ ἀγαθὸν, τουτέστι τὴν ἀγάπην καὶ τὴν αὐταπάρνησιν. Τῆς ἐξουσίας τοῦ ἐκλέγειν, τοῦ ἀνακαλύπτειν τὴν ὁδὸν τῆς προόδου, δωρηθείσης ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ, οἱ κοινωνικοὶ θεσμοὶ εἰσί μόνον ὁ τρόπος δι' οὗ μετατρέπομεν τὰς ἡμετέρας διανοίας εἰς πράξεις ἵνα προβῶμεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν βουλήσεων τῆς Θείας Προνοίας.

Πᾶν περιληπτικὸν ἔργον δεῖται τῆς διαιρέσεως τοῦ πόνου· ἡ ποικιλία τῶν ἐθνῶν ἐστὶν ἀπόῤῥοια αὐτῆς τῆς ἀνάγκης, καὶ ἕκαστον ἔθνος ἰδιογενῆ ἔχει λειτουργίαν καὶ ἰδίαν εὐφυΐαν, ὠθοῦσαν αὐτὸ πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς· τοῦτό ἐστι τὸ σημεῖον αὐτοῦ· ἕκαστον ἔθνος ἐστὶν εἷς ἐργάτης τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἐργάζεται ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ. πᾶν ἔθνος μὴ ἐκπληροῦν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀποστολὴν, ἐπιδίδον ἑαυτὸ τῷ ἐγωϊσμῷ, ἐκπίπτει καὶ εἰσέρχεται εἰς περίοδον καθαρμῶν, ἀναλογούντων πρὸς τὰς πλάνας καὶ τὰ πλημμελήματα αὐτοῦ. Διὰ τὰ ἔθνη, ὡς καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον, αἱ φάσεις τῆς ἐπαλλήλου παιδεύσεως ὀνομάζονται ἐποχαί. Πᾶσα δ' ἐποχὴ ἀποκαλύπτει μέρος τι τοῦ ἰδεώδους, σημεῖον τῆς θείας Διανοίας· ἡ φιλοσοφία παρασκευάζει τὰς τρίβους διὰ τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην, ἡ θρησκεία ἔπειτα τὴν ἐξαγνίζει, ἡ πολιτικὴ βαθμηδὸν μετάγει αὐτὴν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν, εἰς τὸν πρακτικὸν βίον, καὶ ἡ τέχνη παρίστησιν αὐτὴν συμβολικήν.

Ἡ μύησις νέας ἐποχῆς, — ἢ ἡ καινὴ ἀνακήρυξις καινοῦ ἀξιώματος, — ἀποτελεῖται διὰ τῆς τῶν καθεστώτων ἀνατροπῆς· ἡ ἐξέλιξις, ἡ ἥσυχος ἀνάπτυξις αὐτοῦ τοῦ ἀξιώματος

καθίστησι τὸν βίον τῆς ἀρχομένης ἐποχῆς· κατ' αὐτὴν τὴν ἐξέλιξιν τά ἔθνη ἐκλέγουσι καὶ μεταχείριζονται ὄργανα καὶ μέσα ποικίλα· ἡ μοναρχία, ἡ ἀριστοκρατία, ἡ θεοκρατία εἰσὶν ὄργανα ἀλλαγέντα κατὰ τοὺς χρόνους, καὶ κατὰ τὰς πολλὰς ἢ ὀλίγας ὠφελείας ἃς δύνανται νὰ παράσχωσι μεχρισοῦ σύμπας ὁ λαὸς, φθὰς εἰς τὴν τελείαν κατάληψιν τοῦ ἀξιώματος, καὶ οἰκειοποιηθεὶς αὐτὸ, καταστῇ ὁ ἔμπειρος καὶ ἐπιδοτικὸς ἑρμηνεὺς αὐτοῦ· αἱ τῶν πραγμάτων μεταβολαί εἰσι πρὸς τά ἔθνη καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ὅτι ἡ παιδεία πρὸς τὸ ἄτομον. Ἡ παράδοσις ἔθνους οὕτω διαιρεῖται εἰς περιόδους, ἐξ ὧν ἑκάστη σημειοῦται διὰ μεταβολῆς ἐξανιστώσης καινὸν ὄργανον ἀντὶ τοῦ προτέρου, περιτριβοῦς πεφυκότος. Ἅυτη ἡ παράδοσις οὐ δύναται καλῶς ἐπιφάναι διὰ τῆς μελέτης μιᾶς ἢ δύω περιόδων, διότι ἑκάστη νέα περίοδος δεῖ παραλαμβάνειν ἐκ τοῦ παρελθόντος ὅσα στοιχεῖα ὑπάρχουσι λυσιτελῆ καὶ οὐκέτι ἀχρηστοῦσιν· ὅθεν μόνον διὰ τοιαύτης μελέτης τῆς συνόλου παραδόσεως κατορθώσομεν νὰ ἐκλέξωμεν ἐπωφελῶς τὴν κατάλληλον διὰ τὸ μέλλον ὕλην.

ΤΕΛΟΣ

MARSEILLE. — Typ. et Lith. CAYER & Cie. rue Saint-Ferréol, 57.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
007000051122

Τῷ σεβαστῷ καὶ πεφιλημένῳ Κυρίῳ

ΑΥΓΟΥΣΤῼ ΣΤ. ΡΑΛΛῌ

Ἐλάχιστον ἀϊδίου εὐγνωμοσύνης καὶ ἀκραιφνοῦς

ἀγάπης τεκμήριον ἀνατίθησιν

ὁ ἀνεψιὸς

Στέφανος Α. Βλαστός.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ